

**ZBORNİK RADOVA „GRADANSKA KODIFIKACIJA”,
sveska 1, Pravni fakultet, Niš, 2002, str. 273***

Na Pravnom fakultetu u Nišu u toku je rad na projektu „Pripreme za donošenje jedinstvenog građanskog zakonika”, koji finansira Ministarstvo za nauku, tehnologiju i razvoj Republike Srbije. Kao istraživači na ovom projektu angažovani su i saradnici sa drugih pravnih fakulteta u zemlji.

U okviru rada na ovom projektu publikovan je Zbornik radova *Gradanska kodifikacija*, sveska 1, u kome su objavljeni radovi angažovanih istraživača pripremljeni u okviru prve faze istraživanja. Istraživači su imali zadatak da ukažu na probleme u periodu prvih kodifikacija građanskog prava u svetu i kod nas i analiziraju njihove domete.

Zbornik radova sadrži devetnaest radova koji su sistematizovani u četiri dela. Prvi deo pod nazivom *Gradanske kodifikacije* obuhvata pet radova autora koji se bave različitim temama.

Pripreme za donošenje jedinstvenog građanskog zakonika (str. 13—21) naslov je rada prof. dr Radmile Kovačević-Kuštrimović u kome autor razmatra značajnu ulogu građanske kodifikacije u zakonodavstvu, kao i razloge koji su izazivali nepostojanje uslova za njeno donošenje u pojedinim zemljama. Autor govori o uslovima u društvu u vreme donošenja Srpskog građanskog zakonika, razmatra njegovu evoluciju i trajanje, te analizira stanje zakonodavstva u vreme Kraljevine SHS i u periodu nakon Drugog svetskog rata. Konstatujući da skoro čitav vek traje nastojanje da se donese jedinstveni građanski zakonik za naše prilike, autor se osvrće na probleme koji se u vezi sa tim javljaju u današnje vreme i navodi razloge koji su grupu civilista naveli da pokrenu inicijativu za donošenje jedinstvenog građanskog zakonika. Autor u radu, koji je, može se reći, uvodno izlaganje, govori o fazama istraživanja u okviru projekta i razlikuje sledeće faze: 1) istorijsko-uporedno pravnu fazu, u kojoj se iznose ideje kodifikacije i njen razvoj, 2) fazu izučavanja pojedinih građansko-pravnih instituta u našem pravu uz komparativni prikaz, i 3) fazu konstruisanja građanskog zakonika uz predlaganje rešenja u formi pravnih normi.

* Rad primljen: 20. X 2005. godine.

Autor prof. dr Mila Jovanović u radu *Rimske kodifikacije od Zakona XII tablica do Justinijanovog Corpus iuris civilis* (str. 23—40) komparira antičke i moderne kodifikacije po formi i sadržini i analizira pitanja povodom osnovnih ideja Zakona XII tablica i ekonomskih prilika u doba njegovog donošenja. Autor ističe da je, u skladu sa društveno-ekonomskim i političkim promenama u Rimu 5. veka stare ere, Zakon XII tablica doneo novine na polju zemljišne svojine, kao i na polju zaštite privatne svojine, kroz njeno izdizanje iznad kolektivne putem favorizovanja užih porodičnih grupa — familia (emancipacija iz širokih — consortiuma). Autor smatra da je to bila osnovna ideja zakona, nastala kao rezultat potreba za zakonskim regulisanjem dubokih društvenih i porodičnih promena onog vremena. Iznoseći rešenja Zakona XII tablica i u pogledu drugih instituta, autor ističe da on predstavlja najznačajniju kodifikaciju pre Justinijana.

U radu *Sistematika građanskih zakonika* (str. 41—53) autor doc. dr Radenka Cvetić analizira savremeni pojam građanskog prava, razmatra pitanja povodom sistematizacijskih koncepcija građanskog prava i ističe dominaciju institucione i jusnaturalističke koncepcije. Takođe, analizira i pandektnu koncepciju koja je izvorno i nastala specijalno za građansko pravo. Autor posvećuje pažnju kodifikacijama koje su imale naročit značaj na području naše zemlje, kao i sadržini i sistemima Austrijskog građanskog zakonika i Opšteg imovinskog zakonika za Crnu Goru. Autor prikazuje sadržinu Nemačkog i Švajcarskog građanskog zakonika, kao kodifikacija koje su, s obzirom na njihovu sistematiku, značajne i interesantne za kretanja i razvoj naše pravne nauke i zakonodavstva te i za naš budući jedinstveni građanski zakonik.

U članku *Ustavne osnove Švajcarskog građanskog zakonodavstva* (str. 55—64) autor prof. dr Dušan Nikolić ističe originalan koncept i uspela normativna rešenja građanskog zakonodavstva Švajcarske konfederacije i konstatuje njegov osoben regulativni sistem. Autor analizira faktore koji utiču na oblikovanje švajcarskog građanskog prava, ističe postojanje promena u normativnim rešenjima ali i u ustavnim osnovama građanskog zakonodavstva, ocenjujući ih kao one koje su vodile kodifikaciji i unifikaciji građanskog prava. Autor zaključuje da švajcarsko zakonodavstvo ima unifikovano građansko pravo do koga je došlo otklanjanjem pravnog partikularizma, dok u našem pravnom sistemu on jača uz proces usitnjavanja.

Mr Biljana Petrović u radu *Pokušaj jedinstvene kodifikacije — oblicioni odnosi prema Predosnovama građanskog zakonika iz 1934. godine* (str. 65—70) iznosi kratak osvrt na kodifikaciju uopšte i bavi se istorijatom nastanka Predosnova Građanskog zakonika iz 1934. g. Razmatrajući problem kodifikacije u pravu Jugoslavije, autor fokusira pažnju na uslove u društvu i poteškoće koje su predstavljale smetnje u kodifikaciji imovinskog prava. Autor hronološki obrađuje postupak rada na donošenju Predosnova Građanskog zakonika iz 1934. g. i konstatuje da je rad na

Prednacrtu Građanskog zakonika veoma značajan za naše pravo a posebno civilistiku.

U drugom delu Zbornika, pod naslovom *Pravne grane građanskog prava*, sadržano je sedam radova različitih autora.

U radu *Mesto obligacionog prava u Nemačkom građanskom zakoniku* (str. 73—90) autor prof. dr Nenad Đurđević govori o strukturi Nemačkog građanskog zakonika, navodi izvore na kojima se temelji i izlaže strukturu samog zakona. Autor iznosi osnovne principe zakona koji su od posebnog značaja za obligaciono pravo, posebno apostrofirajući princip ugovaranja i načelo privatne autonomije. Autor analizira uticaj prava Evropske zajednice na izmene zakonika i obligacionog prava. Autor ističe najznačajnije promene u obligacionom pravu Nemačke koje su nastupile na početku trećeg milenijuma a tiču se reforme prava zakupa, reforme odgovornosti za prouzrokovanu štetu i reforme ugovornog obligacionog prava.

Prof. dr Đorđe Nikolić u radu *Obligacioni odnosi u građanskim zakonima socijalističkih istočno-evropskih zemalja* (str. 91—104) analizira pitanja u vezi sa promenama u oblasti prava u istočno-evropskim zemljama tokom 20. veka i izgradnjom socijalističkog društva, govori o Građanskom zakoniku RSFSR iz 1922. g. o njegovom uticaju na rusku privrednu politiku i njegovoj sistematici, koju ocenjuje kao preglednu ali ne originalnu, već kao tradicionalnu pandektnu. Autor obrađuje pojmove koji su sadržani u Opštim odredbama zakona iz 1922. g. razmatra pitanja povodom obligacionih odnosa koji su sadržani u opštim odredbama o obligacijama, onih u odeljku koji sadrži odredbe koje se odnose na obaveze koje izvire iz ugovora kao i pitanja povodom obligacionih odnosa prema odeljcima koji sadrže odredbe o pojedinim ugovorima. Autor posvećuje pažnju i pitanjima povodom obaveza koje nastaju u vezi sa neosnovanim obogaćenjem i obaveza koje nastaju u vezi sa prouzrokovanjem štete drugome, koje su sadržane u odeljcima zakona o ostalim izvorima obligacija.

Istorijski osvrt na regulisanje nasledno-pravnih odnosa (str. 105—117) naslov je rada doc. dr Nataše Stojanović u kome autor razmatra pitanja u vezi sa regulisanjem nasledno-pravnih odnosa u pojedinim robovlasničkim državama, konstatujući da je odredaba malo, da ne čine posebnu pravnu celinu već da su sistematizovane sa drugim propisima. Autor ukratko prikazuje normativno oblikovanje nasledno-pravnih odnosa u domaćem pravu, ističući njihovu klasnu obojenost u feudalnoj Srbiji prema Dušanovom zakoniku. Razmatrajući pravno uređenje ustanove nasleđivanja u pojedinim kapitalističkim državama autor konstatuje da su odredbe kojima je regulisan problem nasleđivanja sastavni deo građanskog kodeksa i da čine zaokružene celine. Autor analizira i odredbe o nasleđivanju u Srpskom građanskom zakoniku, koje su u delu posvećenom stvarnim pravima, i konstatuje da Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru izostavlja propise o nasleđivanju. Autor zaključuje da nasledno-pravni odnosi u budućem kodeksu moraju biti regulisani u okviru posebnog dela.

Prof. dr Dara Milenović u radu *Privredno pravo (Pojam i predmet)* (str. 119—125) bavi se pitanjima relevantnim za privredno pravo kao granu prava. Određujući pojam privrednog prava, autor iznosi shvatanja o nazivu ove grane našeg pravnog sistema i pledira za upotrebu termina privredno pravo, koji odgovara postojećim odnosima u savremenim privrednim sistemima. Autor navodi izvore privrednog prava, govori o nauci privrednog prava kao i o predmetu privrednog prava, konstatujući da privredno pravo obuhvata pravila kojima se uređuje pravni položaj privrednih subjekata i pravila o pravnim poslovima između privrednih subjekata u vezi prometa roba, novca i hartija od vrednosti. Autor iznosi i aspekte odnosa privrednog statusnog i privrednog ugovornog prava, između kojih postoji tesna povezanost, i konstatuje postojanje procesa izdvajanja određenih poslova privrednog prava u neke nove samostalne celine.

U radu pod nazivom *Kodifikacija normi međunarodnog privatnog prava u građanskom zakonu* (str. 127—131), autor prof. dr Mirko Živković iznosi istorijski i uporedni pregled kodifikovanja normi međunarodnog privatnog prava, konstatujući neverovatan kodifikatorski zamah u poslednje tri decenije kad je 30 zemalja kodifikovalo materiju međunarodnog privatnog prava. Autor razmatra razloge zbog kojih je proces kodifikovanja normi međunarodnog privatnog prava tekao neujednačeno. Razmatrajući pitanja da li je potrebna nacionalna ili međunarodna kodifikacija, da li ona treba da bude detaljna ili sumarna i koju tehniku izabrati, autor pledira za nacionalnu kodifikaciju kao osnovni instrument za pravno uređenje ove materije. Zalaže se za kodifikaciju materije međunarodnog privatnog prava u samostalnom zakonskom tekstu. Autor smatra da u građanski zakonik ne treba unositi norme iz ove oblasti, postojeći zakon ocenjuje kao uspele kodifikaciju, ali se zalaže za promenu pojedinih rešenja ili unošenje novih odredaba, van i nezavisno od građanskog zakonika.

U radu *Norme međunarodnog privatnog prava u Francuskom građanskom zakoniku* (str. 133—138) prof. dr Milorad Ročkomanović se bavi normama međunarodnog privatnog prava koje su našle mesta u Francuskom građanskom zakoniku a tiču se načelne primenljivosti francuskog zakona na lica koja borave na domaćoj teritoriji, ali i pravnog položaja stranaca kad traže da im se prizna mogućnost uživanja određenih privatnih prava. Autor ističe fragmentarnost i malobrojnost odredaba, osvrće se na raskid sa negacijom naslednih prava strancima kao i na sukob zakona. Autor razmatra pitanje uživanja privatnih prava stranaca u Francuskoj na bazi diplomatskog reciprociteta, uočava kategoriju stranaca kojima je dekretom vlade bilo odobreno zasnivanje prebivališta, govori o ukidanju nemogućnosti nasledivanja odn. prava stranaca da dobiju nešto po osnovu dobroćinih raspolaganja pravnim poslovima *inter vivos* ili *mortis causa*. Autor razmatra kolizione norme sadržane u Francuskom građanskom zakoniku i osvrće se na oblik testamenta Francuza u inostranstvu.

O mestu porodičnog prava u pravnom sistemu — istorijat i uporedni pregled (str. 139—150) naslov je rada prof. dr Zorana Ponjavića u kome autor izlaže istorijat porodičnog prava od najstarijih pravnih pisanih izvo-

ra do najvažnijih građanskih kodifikacija. Autor govori o institucionalnoj i pandektnoj sistematici građanskih kodifikacija, ističe da je kod nas prihvaćen pandektistički sistem i izlaže proces prihvatanja ovog sistema u drugim zemljama. Autor analizira postojeću situaciju u pogledu mesta porodičnog prava u pravnom sistemu, govori o savremenim pravnim rešenjima, te tendencijama donošenja Evropskog građanskog zakonika u kome, u ovom momentu, neće biti mesta za porodično pravo. Autor zaključuje da porodično pravo ima specifično mesto u pravnom sistemu i konstatuje da je posebnost porodičnog prava potvrđena i u onim zemljama gde je ono normirano u građanskim zakonima.

Građanskopravni instituti naslov je treće celine Zbornika, u kojoj je publikovano pet referata.

Doc. dr Nina Planojević u radu *Sticanje svojine od nevlasnika u domaćoj i stranoj pravnoj istoriji* (str. 153—179) ističe dugo postojanje instituta sticanja svojine od nevlasnika i vrši podelu na tri perioda u pogledu razvoja ovog instituta. Autor analizira period Rimskog prava, koji odlikuje nemogućnost sticanja svojine od nevlasnika, zatim, period „starog prava”, u kome nastaje i uobličava se sticanje od nevlasnika, kao i period savremenog razvoja instituta, koji se vezuje za veće kodifikacije koje su regulisale sticanje svojine od nevlasnika. Autor se osvrće i na razvoj sticanja svojine od nevlasnika u domaćoj pravnoj istoriji razlikujući period od doseljavanja Slovena na Balkan do donošenja prvih građanskih kodifikacija u Jugoslaviji (6—9. v.) koji karakteriše nedostatak pisanih izvora o postojanju ovog instituta, zatim period od donošenja građanskih zakonika do prestanka njihovog važenja, kada je prvi put bilo regulisano sticanje svojine od nevlasnika i period od Drugog svetskog rata do danas.

Prof. dr Ranko Keča u radu *O regulisanju zemljišnih odnosa u Kraljevini Jugoslaviji* (str. 181—189) ističe da je zemljište predstavljalo vrstu nepokretne stvari koja je bila predmet privatne svojine na kojoj su se primenjivala stvarnopravna pravila tada važećeg partikularnog građanskog zakonodavstva. Autor apostrofira zakonske tekstove i podzakonske akte kojima je izvršena agrarna reforma i taj period zakonodavstva ocenjuje kao jednu od najznačajnijih normativnih aktivnosti u Kraljevini Jugoslaviji. Autor se osvrće na ukidanje feudalnih odnosa, govori o zemljoradničkim zadrugama koje su formirane krajem 19. veka, analizira načine sprovođenja agrarne reforme, njene rezultate, odvijanje procesa reforme zatečenih zemljišnih odnosa na osnovu propisa o kolonizaciji i razmatra pitanja u vezi sa nastanjivanjem. Autor konstatuje da je zakonodavstvo ovog vremena posle Drugog svetskog rata derogirano i da je došlo do potpune revizije agrarnog zakonodavstva.

Doc. dr Miroslav Lazić u radu *Razvoj i mesto ličnih službenosti u građanskim zakonicima* (str. 191—207) sumarno prikazuje nastanak i razvoj ličnih službenosti, prvenstveno kroz razvoj plodouživanja u arhaičnim pravima. Nadalje, autor analizira lične službenosti u velikim građanskim kodifikacijama, kao i rešenja o ličnim službenostima u srednjovekovnom pravu jugoslovenskih zemalja. Analizira i lične službenosti u SGZ u

OIZCG. Lične službenosti u SFRJ i SRJ su, takođe, predmet rada i autor ističe da su pravo plodouživanja, upotrebe i stanovanja dopušteni ali neregulirani pravni instituti. Autor se zalaže za njihovo detaljno regulisanje u zakonu o stvarnim pravima ili u jedinstvenom građanskom zakoniku, predlažući za rešenja Nemačkog građanskog zakonika.

Bračni imovinski režim u francuskom pravu (str. 209—224) naslov je rada prof. dr Nevene Petrušić u kome autor iznosi ciljeve pravno-političke prirode koji su motivisali reforme u oblasti bračnog imovinskog prava u Francuskoj i stvorile režim bračnih imovinskih odnosa koji spada u red najnaprednijih u uporednom pravu i koji služi kao uzor u procesu unifikacije i harmonizacije porodičnog prava država članica Evropske unije. Autor govori o pluralizmu bračnih imovinskih režima i razmatra pitanja povodom tri različita sistema detaljno i sveobuhvatno regulisanih Code civil-om. Autor govori o režimu zajednice koja može biti zakonska ili ugovorna, o režimu odvojenih dobara koji je jednostavan i supružnicima obezbeđuje potpunu imovinsku nezavisnost, te o režimu učešća u tekovini koji je kombinacija pravila o odvojenosti dobara i pravila o zakonskoj zajednici. Autor ističe mogućnost promene bračnog imovinskog režima, koji supružnici u potpunosti ili delimično mogu menjati neograničen broj puta, uz ispunjenje zakonom predviđenih relativno strogih uslova.

U članku *Pravni položaj deteta u porodičnom pravu Srbije i Vojvodine pre Drugog svetskog rata* (str. 225—232) autor prof. dr Gordana Kovaček-Stanić konstatuje da je tekovina poslednjih decenija 20. v. regulacija posebnih prava deteta u porodičnim odnosima, razmatra pitanje pojma deteta i njegovog položaja u porodičnom pravu u vreme važenja SGZ i prema pravilima o bračnom pravu po propisima Srpske pravoslavne crkve. Autor razmatra pitanja o punoletstvu, emancipaciji, očinskoj vlasti koja je karakterisala odnose roditelja i dece, analizira rešenja u vezi sa ličnim odnosima roditelja i deteta, obavezom religijskog vaspitanja, pitanja u vezi sa pravima i obavezama prema vanbračnom detetu, kao i pitanja povodom pravnog položaja deteta. Autor govori o osporavanju očinstva i o pozakonjenju vanbračnog deteta koje je prema odredbama SGZ bilo moguće u tri slučaja. Autor se osvrće i na posebna prava deteta, fokusirajući pažnju na pravo na sklapanje braka, pravo na izbor načina života, na specifična imovinska prava, pravo na zaključenje pravnih poslova i nasledna prava deteta.

U četvrtom delu Zbornika pod nazivom *Gradanskopravna zaštita* izložena su dva rada.

U radu *Samozaštita kao oblik građanskopravne zaštite* (str. 235—247) autor prof. dr Gordana Stanković govori o samozaštiti, obliku vanudske pravne zaštite koji je istorijski i tradicionalno prethodio sudskoj pravnoj zaštiti. Autor iznosi karakteristike samozaštite i ističe da je ona dopuštena kao preventivna ili izuzetna mera pravne zaštite, odnosno kao vanredni oblik građanskopravne zaštite. Autor konstatuje da je samozaštita prvi put bila normirana odredbama SGZ, i govori o razlozima iz kojih je samozaštita imala prioritet u odnosu na sudsku zaštitu koja je, takođe,

bila regulisana odredbom iz čl. 16. SGZ. Autor ističe da je tom odredbom bilo proklamovano pravo na pravnu zaštitu kao opšte, univerzalno pravo, proklamovana dužnost titulara prava da predviđenu i obećanu pravnu zaštitu pribavlja na zakonom predviđeni način, kao i dužnost suda da je pruži. Autor govori o samopomoći i samoodbrani kao oblicima samozaštite i ističe da je samozaštita prema odredbama SGZ obuhvatala i pravo na napad i pravo na odbranu. Autor, takođe, konstatuje da u savremenom zakonodavstvu ima novina u domenu samozaštite, koje se tiču mogućnosti da se ona koristi, uslova za dopuštenost pojedinih vidova samozaštite i slučajeva u kojima je ona dopuštena.

Doc. dr Zoran Miladinović u radu *Razvoj pravne zaštite intelektualne svojine u Jugoslaviji* (str. 249—273) uopšteno govori o pravu intelektualne svojine kao mladoj pravnoj disciplini, o korenima njenog nastanka i iznosi napomene teorijskog karaktera o razlozima koji su uticali na razvoj pravne zaštite intelektualne svojine u Jugoslaviji. Proučavajući pravnu zaštitu autorskog prava i prava industrijske svojine, autor ističe postojanje više perioda razvoja, navodi zakonske tekstove donesene u tim periodima, razmatra stanje u pogledu njihove zaštite i savremeni period ocenjuje kao period temeljite reforme autorskog prava i prava industrijske svojine. Autor razmatra i stanje u zakonodavstvu u pogledu zaštite od nelojalne konkurencije u Jugoslaviji i zaključuje da su reforme prava intelektualne svojine od 1995. do 1998. g. dovele do skoro potpunog harmonizovanja sa propisima Evropske unije što je i bio cilj reformi.

Zbornik radova *Građanska kodifikacija*, sveska 1, je monografija u kojoj je sadržano 19 radova istaknutih autora koji su rezultat prve faze rada na projektu „Pripreme za donošenje jedinstvenog građanskog zakonika”. Nesumnjivo je da će izvršena istraživanja čiji su rezultati izloženi u publikovanim radovima doprineti adekvatnim pripremanjima za ovaj, svako, veliki kodifikatorski poduhvat.

Mr Vladimir Boranijašević
asistent Pravnog fakulteta
Priština — Kosovska Mitrovica